

พัฒนาการของการจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์

THE DEVELOPMENT OF MANAGEMENT OF THE CROWN PROPERTY

ทรงวุฒิ สารสาริน*

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

Songwud Sarasarin*

Faculty of Humanities and Social Sciences, Kanchanaburi Rajabhat University

*Corresponding author e-mail: songwud@kru.ac.th

Receive : June 22, 2021

Revised: July 30, 2021

Accepted: October 15, 2021

บทคัดย่อ

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 สถานะของพระมหากษัตริย์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม พระมหากษัตริย์ไม่ได้ถือครองทรัพย์สินทุกอย่างของรัฐเหมือนดังเช่นในอดีต แต่มีการตราพระราชบัญญัติ ออกมาเพื่อจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ โดยมีการตราออกมา 3 ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติจัดระเบียบ ทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พุทธศักราช 2479 พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2561 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้ในการจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์มีความสะดวกและมีความทันสมัยต่อสถานการณ์บ้านเมือง ที่เปลี่ยนแปลงไปบทความความนี้มุ่งแสดงให้เห็นความสำคัญในสองประการ ได้แก่ ประการแรกคือ ความเป็นมา ของพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ทั้งสามฉบับ และประการที่สองคือ เนื้อหาสาระัตถะ ของการจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ การจำแนกทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ การจัดการ และการสิ้นสุดของการเป็นทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์

คำสำคัญ : กฎหมาย ทรัพย์สิน ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

ABSTRACT

After Thailand adopted Constitutional Monarchy in B.E. 2475, the status of the Thai king has drastically changed. The king is no longer the owner of the state property. Nevertheless, legislation has been made to ensure the efficiency of the management of the Crown Property. There have been three important acts: The Crown Property Act B.E. 2479, The Crown Property Act B.E. 2560 and The Crown Property Act B.E. 2561. The main purposes of these statutes are to ensure the convenient management of the crown property and to ensure that the management is in compliance with the dynamism in the society. This article has two objectives: first, to point out the origins of the three related acts; and second, to compare the contents of the management of the Crown Property, the categorizations of the Crown Property, and the management of the termination of the Crown Property.

Keywords: law, property, the crown property

บทนำ

เดิมทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ในสมัยที่ประเทศไทยใช้ระบอบการปกครองมบูรณาญาสิทธิราชย์ไม่เกิดปัญหาในการจัดการ เนื่องจากเป็นไปตามพระราชอัธยาศัยที่วินิจฉัยตามพระราชประสงค์ เช่น การพระราชทานที่ดินโดยอาศัยพระบรมราชโองการของล้นเกล้ารัชกาลที่ 6 ดังคำพิพากษาฎีกาที่ 1346-1377/2535 “พระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นพระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์มีผลเด็ดขาดตามกฎหมายเมื่อมิได้มีพระบรมราชโองการของพระองค์ท่านเองหรืออำนาจเด็ดขาดอื่นใด อันมีเจตนารมณ์ ยกเลิก เพิกถอน โดยเฉพาะแล้วพระบรมราชโองการนั้นย่อมมีผลอยู่” (เนติบัณฑิตสภา, 2535, 1147) แต่เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทยจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข จากการปฏิวัติของคณะราษฎร เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จึงเป็นสาเหตุสำคัญในการตราพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิของพระมหากษัตริย์ตามกฎหมายเดิมและสร้างความชัดเจนในประเด็นเรื่องของทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ตามระบอบการปกครองประชาธิปไตย การจัดการทรัพย์สินอันเกี่ยวเนื่องกับพระมหากษัตริย์เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปพบว่า บทบาทของทรัพย์สินมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพกาลเวลาตัวอย่าง เช่น บรรดาทรัพย์สินที่มีผู้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายมีจำนวนมากขึ้น ประกอบกับทรัพย์สินประเภท

อสังหาริมทรัพย์มีมูลค่าสูงขึ้นอย่างมาก รวมถึงความซับซ้อนของการจัดการทรัพย์สินเหล่านี้

ประการสำคัญที่สุดคือสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่คนไทยให้ความสำคัญเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและให้การเคารพอย่างที่สุด การส่งเสริมพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ การรักษาขนบธรรมเนียมตามโบราณราชประเพณีเป็นสิ่งสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของคนไทย ความเป็นชาติของไทย และเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวไทย ดังนั้นการจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์จึงเป็นกฎหมายที่สำคัญเป็นลำดับต้น ๆ ของกฎหมายไทย

ความเป็นมาของกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์

เดิมประเทศไทยไม่ได้มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ แต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ขึ้น เนื่องจากช่วงก่อน พ.ศ. 2475 กฎหมายเหล่านี้ไม่มีความจำเป็นแต่ประการใด การจัดการทรัพย์สินทั้งหมดภายในรัฐขึ้นอยู่กับพระราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์และตามความประสงค์ของพระมหากษัตริย์ “พระมหากษัตริย์เป็นเจ้าของเหนือที่ดินทั้งปวงในประเทศ” (แสวง บุญเฉลิมวิภาส, 2560, 100) ดังนั้นพระมหากษัตริย์จะทรงจัดการทรัพย์สินในราชอาณาจักรไปในทางใด ๆ ก็ย่อมทำได้

ประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ การกำหนดโดยอาศัยช่วงเวลาต่างกัน ดังนี้

1. การจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 การจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ย่อมเป็นไปตามโบราณราชประเพณีของการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่พระมหากษัตริย์มีอำนาจเหนือทรัพย์สินตลอดพระราชอาณาจักรสามารถจัดการใด ๆ ได้ตามพระราชอัธยาศัย ดังนั้นการจัดการทรัพย์สินระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ในยุคนี้จึงอาศัยการตรากฎหมายหรือพระบรมราชโองการดังกรณีคำพิพากษาฎีกาที่ 1346-1377/2535 (เนติบัณฑิตสภา, 2535, 1147) รวมถึงการพระราชทานที่ดินเพื่อสร้างโรงพยาบาลศิริราช การพระราชทานที่ดินเพื่อสร้างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การพระราชทานที่ดินให้สภาอุณาโลมแดงหรือสภาอากาศไทย เป็นต้น

2. พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พุทธศักราช 2479 (ราชกิจจานุเบกษา, 2480, 778)

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ยังมีความคลุมเครือเกี่ยวกับสถานะของพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญเมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงสละราชสมบัติ เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2478 และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 เสด็จขึ้นครองราชย์นั้นจึงได้มีแนวคิดในการจัดสรรหรือจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ให้เป็นสัดส่วนชัดเจนจึงได้ตราพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พุทธศักราช 2479 อันถือเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรฉบับแรกที่กล่าวถึงการจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ของประเทศไทย นอกจากนี้ในพระราชบัญญัติ

ฉบับนี้เอง ได้มีตราพระราชบัญญัติเพิ่มเติมอีกสองฉบับเพื่อแก้ไขเนื้อหาบางประการของพระราชบัญญัติ ได้แก่

1. พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2484 (ราชกิจจานุเบกษา, 2484, 1321) โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมในมาตรา 5 (ในพระราชบัญญัติทั้ง พ.ศ. 2484 และ พ.ศ. 2491 ใช้คำว่า “ฉบับ” เพราะเป็นการสะกดที่ใช้อยู่ในเวลานั้น)

2. พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2491 (ราชกิจจานุเบกษา, 2491, 173) โดยมีการแก้ไขมาตรา 4 มาตรา 5 มาตรา 6 และมาตรา 7 และมีการเพิ่มเติม มาตรา 4 ทวิ มาตรา 4 ตริ มาตรา 5 ทวิ

หลังจากมีการแก้ไขกฎหมายฉบับที่ 3 ก็ไม่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมอีกจนกระทั่งได้มีการจัดทำพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ฉบับใหม่ในปี พ.ศ. 2560

อนึ่ง หากพิจารณาพบว่า พระราชบัญญัติในช่วงแรกนั้นเป็นการประนีประนอมของคณะรัฐบาลใหม่ในยุคนั้นกับสถาบันพระมหากษัตริย์จนเคยเกิดการกระทบกระทั่งกันดังปรากฏในหนังสือเจ้าชีวิตว่า “ในตอนต้น พ.ศ. 2480 (ค.ศ. 1937) เกิดเรื่องไม่งามขึ้นในวงการเมือง เกี่ยวกับที่ดินอันเป็นทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ ซึ่งคณะผู้สำเร็จราชการฯ มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย คือ ที่ดินอันเป็นพระคลังข้างที่ บัดนั้น นับว่าเป็นทรัพย์สินมหากษัตริย์ซึ่งแม้มีสำนักงานดูแลก็จริงแต่ความรับผิดชอบในการควบคุม ยังอยู่ในคณะผู้สำเร็จราชการฯ ขณะนั้นมีข่าวปรากฏออกมาว่าสมาชิกคณะผู้ก่อการเดิมที่เรียกว่า “สี่หนึ่ง” 34 คน สามารถซื้อที่ดินของทรัพย์สินฯ นี้ได้โดยราคาอันต่ำที่สุดทั้งยังได้โอกาสผ่อนชำระค่าซื้อที่ดินอย่างสะดวกง่ายดายยิ่ง จนการซื้อครั้งนั้นเกือบจะเท่ากับได้เปล่า ๆ เมื่อเป็นที่ทราบกันทั่วไปก็เกิดความไม่พอใจเป็นอย่างยิ่ง (จุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ

พระองค์เจ้า, 2554, 379) จึงเป็นหลักฐานที่สำคัญประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องในการจัดทำพระราชบัญญัตินี้

3. พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2560 (ราชกิจจานุเบกษา, 2560, 1)

หากนับจากพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมล่าสุดตั้งแต่ พ.ศ. 2491 จะพบว่า มีระยะห่างกันถึง 69 ปี ในการใช้บังคับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ ซึ่งถือว่าเป็นพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ที่มีช่วงยาวที่สุดในประวัติศาสตร์

โดยปรากฏเหตุผลในการตราพระราชบัญญัตินี้ในหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติว่า “เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่ทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ เป็นทรัพย์สินในพระมหากษัตริย์ ทรงใช้ในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่าง ๆ จึงสมควรให้การจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์เป็นไปตามพระราชอัธยาศัย เพื่อให้การใช้ประโยชน์ทรัพย์สินนั้นเป็นไปโดยเหมาะสม ตามที่จะทรงมีพระราชวินิจฉัยและเป็นไปตามโบราณราชประเพณี ซึ่งจะสอดคล้องกับการจัดระเบียบราชการในพระองค์ตามที่ได้มีการตรากฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการในพระองค์ขึ้นใช้บังคับแล้วด้วย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

4. พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2561 (ราชกิจจานุเบกษา, 2561, 1)

แม้ว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้จะมีระยะห่างจากพระราชบัญญัติที่แก้ไขล่าสุดเพียงหนึ่งปีก็ตาม แต่อย่างไรก็ดีย่อมต้องมีความแตกต่างในสาระสำคัญที่เป็นนัยยะสำคัญในการจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ซึ่งได้กล่าวต่อไปในบทความนี้ โดยปรากฏสาเหตุในการจัดทำพระราชบัญญัติขึ้นใหม่ในหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติว่า “เหตุผล

ในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงการจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ให้เหมาะสมแก่การบริหารจัดการยิ่งขึ้น โดยถวายเป็นพระราชอำนาจในการจัดการทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ให้เป็นไปตามพระราชอัธยาศัย เพื่อให้การใช้ประโยชน์ทรัพย์สินนั้นเป็นไปโดยเหมาะสมตามที่ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยตามโบราณราชประเพณี จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

ดังนั้น หากสรุปช่วงเวลาที่ใช้กฎหมายจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ ประเทศไทย มี ทั้ง ช่วง ที่ ใช้ บัง คับ ใช้ ตา ม ระ บ อ บ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ และกฎหมายที่เกิดจากกระบวนการนิติบัญญัติตามกระบวนการตรากฎหมายภายใต้รัฐธรรมนูญโดยมีพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ 3 ฉบับ ได้แก่ ฉบับ พ.ศ. 2479 (รวมถึงฉบับ 2 และ 3) ฉบับ พ.ศ. 2560 และฉบับ พ.ศ. 2561

เนื้อหาสาระสำคัญของพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์

ในพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ทุกฉบับมีส่วนที่แก้ไขแตกต่างกันออกไปในประเด็นที่ต้องพิจารณาใน 3 ประเด็นดังต่อไปนี้ อันได้แก่ การจำแนกประเภทของทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ การจัดการดูแลทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ และการสิ้นสุดของทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์

1. การจำแนกประเภทของทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์

หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองการจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ได้เกิดความชัดเจนขึ้น เนื่องจากหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 จนกระทั่งการตราพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2479

มีระยะเวลา 4 ปีที่เกิดความไม่แน่นอนในการจัดการกับทรัพย์สินของระบอบกษัตริย์เดิมอย่างไร เมื่อได้มีการตราพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พุทธศักราช 2479 และมีผลในวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2480 จึงเป็นกฎหมายฉบับแรกที่มีการกล่าวถึงทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์

1.1 พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พุทธศักราช 2479 พระราชบัญญัตินี้เป็นพระราชบัญญัติฉบับแรกที่ได้กล่าวถึงทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ โดยได้บัญญัติเกี่ยวกับลักษณะต่าง ๆ ของทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ มาตรา 4 ซึ่งบัญญัติว่า

“ในพระราชบัญญัตินี้

“ทรัพย์สินส่วนพระองค์” หมายความว่า ทรัพย์สินหรือสิทธิอันติดกับทรัพย์สินที่มีอยู่หรือเกิดขึ้นในส่วนใด ๆ แห่งราชอาณาจักร (ในพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พุทธศักราช 2479 ใช้คำว่า “ราชอาณาจักร” เพราะเป็นการสะกดที่ใช้อยู่ในเวลานั้น) ถ้า

(ก) ทรัพย์สิน หรือสิทธิเช่นว่านั้น เป็นของพระมหากษัตริย์อยู่แล้วในเมื่อเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ และพระองค์ทรงมีสิทธิที่จะจำหน่ายสิ่งเหล่านั้นได้ก่อนครองราชสมบัติ

(ข) ทรัพย์สิน หรือสิทธิเช่นว่านั้นได้ตกมาเป็นของพระองค์ในเมื่อหรือภายหลังเวลาที่ครองราชสมบัติโดยทางใด ๆ จากบรรดาพระราชบุพการีใด ๆ หรือจากบุคคลใด ๆ ซึ่งไม่ได้เป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรนี้

(ค) ทรัพย์สิน หรือสิทธิเช่นนั้นได้มา หรือซื้อมาจากเงินส่วนพระองค์

“ทรัพย์สินส่วนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน” หมายความว่า ทรัพย์สินในพระมหากษัตริย์ ซึ่งใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ (ในพระราชบัญญัติทั้ง พ.ศ. 2479 และ พ.ศ. 2491

ใช้คำว่า “เฉพาะ” เพราะเป็นการสะกดที่ใช้อยู่ในเวลานั้น) เป็นต้นว่า พระราชวัง

“ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์” หมายความว่า ทรัพย์สินในพระมหากษัตริย์นอกจากทรัพย์สินส่วนพระองค์และทรัพย์สินส่วนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ดังกล่าวแล้ว”

พระราชบัญญัตินี้แบ่งทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ออกเป็นสามส่วน อันได้แก่ ทรัพย์สินส่วนพระองค์ ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่เป็นของเฉพาะตัวกษัตริย์โดยแท้ซึ่งอาจได้มาก่อนการครองราชสมบัติหรือการได้มาภายหลังในฐานะที่ได้ตกมาเป็นสิทธิจากราชบุพการีหรือบุคคลใด ๆ ต่อมาคือทรัพย์สิน ส่วนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หมายถึงทรัพย์สินประเภทที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะและเป็นทรัพย์สินที่สืบทอดกันไป ในฐานะที่ได้เป็นกษัตริย์ เช่น พระบรมมหาราชวัง และวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นต้น และสุดท้ายคือ ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ หมายความว่ารวมถึงทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องในพระมหากษัตริย์ทั้งปวงที่ไม่ใช่ทรัพย์สินส่วนพระองค์และส่วนของทรัพย์สินส่วนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ซึ่งค่อนข้างตีความได้กว้างว่า ถ้าไม่ใช่ทรัพย์สินสองประเภทแรก ต้องเป็นทรัพย์สินประเภทนี้เท่านั้น

มีข้อสงสัยกันว่า ในมาตรา 4 มีสิ่งที่ผิดหลักการอยู่ประเด็นหนึ่งคือ การไม่สามารถสืบทอดของกษัตริย์องค์ก่อนมาสู่กษัตริย์องค์ใหม่ได้ในฐานะมรดกตามปกติ จากข้อความที่ว่า “หรือจากบุคคลใด ๆ ซึ่งไม่ได้เป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรนี้” หากพิจารณาจากข้อความนี้หมายความว่า หากกษัตริย์องค์ก่อนจะมอบสิ่งใดก็ตามให้กับกษัตริย์องค์ใหม่ หรือมีการตกทอดทางมรดกสิ่งนั้นย่อมต้องไปเป็นทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เท่านั้นไม่มีทางเป็นทรัพย์สินส่วนพระองค์ได้

1.2 พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2491 ได้มี

การแก้ไขเพิ่มเติมประเด็นของการจำแนกประเภทของทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ในส่วนที่เป็นปัญหาโดยมาตรา 4 บัญญัติว่า

“ในพระราชบัญญัตินี้

“ทรัพย์สินส่วนพระองค์” หมายความว่า ทรัพย์สินที่เป็นของพระมหากษัตริย์อยู่แล้วก่อนเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ หรือทรัพย์สินที่รัฐทูลเกล้าฯ ถวาย หรือทรัพย์สินที่ทรงได้มาไม่ว่าในทางใดและเวลาใด นอกจากที่ทรงได้มาในฐานะที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้ รวมทั้งดอกผลที่เกิดจากบรรดาทรัพย์สิน เช่นว่านั้นด้วย

“ทรัพย์สินส่วนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน” หมายความว่า ทรัพย์สินในพระมหากษัตริย์ซึ่งใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เป็นต้นว่า พระราชวัง

“ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์” หมายความว่า ทรัพย์สินในพระมหากษัตริย์นอกจากทรัพย์สินส่วนพระองค์และทรัพย์สินส่วนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ดังกล่าวแล้ว”

ใน พ.ศ. 2491 ได้มีการแก้ไขรายละเอียดของทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์โดยเฉพาะในส่วนของคำว่า “ทรัพย์สินส่วนพระองค์” ซึ่งแต่เดิมมีความหมายที่ค่อนข้างแคบ ในพระราชบัญญัตินี้จึงแก้ไขและสร้างความชัดเจนไม่ว่าจะเป็นการทูลเกล้าฯ ถวาย การพิจารณาถึงผลของดอกผลของทรัพย์สินส่วนพระองค์ และได้ตัดข้อความ “หรือจากบุคคลใด ๆ ซึ่งไม่ได้เป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรนี้” ซึ่งเคยอยู่ในพระราชบัญญัติฉบับเดิม ส่วนคำนิยามของทรัพย์สินส่วนสาธารณสมบัติของแผ่นดินและทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์นั้นคงไว้ซึ่งเนื้อหาเดิม

1.3 พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2560 เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ได้ทรงราชย์ต่อ นั้น ได้โปรดให้มีการตราพระราชบัญญัติ

ขึ้นใหม่ และมีการจำแนกทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ขึ้นใหม่โดยปรากฏตามมาตรา 4 บัญญัติว่า

“ในพระราชบัญญัตินี้

“ทรัพย์สินส่วนพระองค์” หมายความว่า ทรัพย์สินที่เป็นของพระมหากษัตริย์อยู่แล้วก่อนเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ ทรัพย์สินที่รัฐทูลเกล้าฯ ทูลกระหม่อมถวาย และทรัพย์สินที่ทรงได้มาไม่ว่าในทางใดและเวลาใดอันเป็นการส่วนพระองค์ ทั้งนี้ รวมถึงดอกผลที่เกิดจากบรรดาทรัพย์สิน เช่นว่านั้นด้วย

“ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์” หมายความว่า ทรัพย์สินในพระมหากษัตริย์นอกจากทรัพย์สินส่วนพระองค์”

เมื่อพิจารณาพบว่า ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้เปลี่ยนแปลงเนื้อหาเกี่ยวกับทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ในประเด็นสำคัญคือ แต่เดิมที่แบ่งออกเป็น 3 ประเภท อันได้แก่ ทรัพย์สินส่วนพระองค์ ทรัพย์สินส่วนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เหลือเพียงทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์เพียง 2 ประเภท อันได้แก่ ทรัพย์สินส่วนพระองค์ และทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ซึ่งลดความยุ่งยากในการแบ่งแยกประเภทและง่ายต่อการจัดการดูแลโดยมีการผนวกทรัพย์สินส่วนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ให้มีสภาพเป็นทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ตามความในมาตรา 10 วรรคสองของพระราชบัญญัตินี้

“ให้ทรัพย์สินส่วนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และ ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พุทธศักราช 2479 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่มีอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับเป็นทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ตามพระราชบัญญัตินี้”

1.4 พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2561 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ทรงโปรดให้ยกเลิกพระราชบัญญัติฉบับเดิม และตราพระราชบัญญัติขึ้นใหม่และได้มีการเปลี่ยนการจำแนกประเภททรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ใหม่ไว้ในมาตรา 4 ดังที่บัญญัติว่า

“ในพระราชบัญญัตินี้

“ทรัพย์สินพระมหากษัตริย์” หมายความว่า ทรัพย์สินในพระองค์และทรัพย์สินในพระมหากษัตริย์

“ทรัพย์สินในพระองค์” หมายความว่า ทรัพย์สินที่เป็นของพระมหากษัตริย์อยู่แล้วก่อนเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ ทรัพย์สินที่รัฐทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย และทรัพย์สินที่ทรงได้มาไม่ว่าในทางใด และเวลาใดอันเป็นการส่วนพระองค์ ทั้งนี้ รวมถึงดอกผลที่เกิดจากบรรดาทรัพย์สินเหล่านั้นด้วย

“ทรัพย์สินในพระมหากษัตริย์” หมายความว่า ทรัพย์สินพระมหากษัตริย์นอกจากทรัพย์สินในพระองค์”

หากพิจารณาการปรับเปลี่ยนในพระราชบัญญัตินี้สร้างความชัดเจนขึ้นกว่าในฉบับก่อน โดยกำหนดหมวดใหญ่คือ “ทรัพย์สินพระมหากษัตริย์” ซึ่งประกอบด้วย 2 ประเภท หรือ 2 ส่วนหลัก ได้แก่ “ทรัพย์สินในพระองค์” และ “ทรัพย์สินในพระมหากษัตริย์” ซึ่งมีการจัดหมวดหมู่ให้เกิดความเข้าใจมากกว่าในฉบับเดิมที่กำหนดไว้คือ “ทรัพย์สินส่วนพระองค์” และ “ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์” ซึ่งทำให้เกิดความชัดเจนและมีการเปลี่ยนถ้อยคำสำนวนที่เคยใช้มาตั้งแต่พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พุทธศักราช 2479 ไปจนสิ้น

โดยสรุป แม้มีการเปลี่ยนการแปลงหลายครั้ง แต่นัยสำคัญของการจำแนกทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์คือ การแยกทรัพย์สินเฉพาะองค์ของพระมหากษัตริย์ และทรัพย์สิน

ส่วนที่เกิดขึ้นหรือได้มาเพราะการเป็นพระมหากษัตริย์ออกจากกัน ไม่ว่าจะมีการใช้ศัพท์หรือถ้อยคำที่แตกต่างกันก็ตามเพื่อใช้ในการบริหารจัดการในประเด็นที่จะนำเสนอต่อไป

2. การจัดการดูแลทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์

การจำแนกประเภทของทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์สัมพันธ์กับเรื่องของการจัดการดูแลทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีการบริหารจัดการ ใช้สอยที่แตกต่างกันออกไป โดยเริ่มพิจารณาที่กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ฉบับแรก

2.1 พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พุทธศักราช 2479 เป็นกฎหมายฉบับแรกหลังยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ได้กำหนดเนื้อหาการจัดการดูแลทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ไว้ปรากฏในมาตรา 5 ซึ่งบัญญัติว่า

“ทรัพย์สินส่วนพระองค์ ทรัพย์สินส่วนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์บรรดาที่เป็นเครื่องอุปโภคบริโภค นั้น ให้อยู่ในความดูแลรักษาของสำนักพระราชวัง

ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ นอกจากที่กล่าวไว้ในวรรคก่อน ให้อยู่ในความดูแลรักษาของกระทรวงการคลังโดยพิจารณาคณะกรรมการคณะหนึ่งประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเป็นประธานและกรรมการอีก 4 นาย ซึ่งจะได้ตั้งขึ้นโดยพระบรมราชานุมัติ”

โดยพระราชบัญญัตินี้กำหนดอำนาจในการจัดการดูแลทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ออกเป็น 2 หน่วยงานหลัก อันได้แก่ สำนักพระราชวัง กระทรวงการคลัง และคณะกรรมการ โดยสำนักพระราชวังมีหน้าที่ในการดูแลเฉพาะทรัพย์สินส่วนพระองค์ ทรัพย์สินส่วนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์บรรดาที่เป็นเครื่องอุปโภคบริโภค ส่วนที่เหลือจากนั้นอยู่ในความ

ดูแลของกระทรวงการคลัง และคณะกรรมการซึ่งทำให้เห็นได้ว่าพระมหากษัตริย์ในขณะนั้นไม่ได้มีพระราชอำนาจในการจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ในบางส่วนได้อย่างเต็มที่

ประกอบมาตรา 6 ซึ่งบัญญัติว่า

“รายได้จากทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในความดูแลของกระทรวงการคลังตามความในมาตรา 5 วรรค 2 นั้น เมื่อได้หักรายจ่ายที่จ่ายตามข้อผูกพันอันเกี่ยวแก่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ รายจ่ายเป็นเงินเดือน (รวมทั้งบำเหน็จบำนาญ ถ้ามี) เงินค่าใช้สอย เงินการจร และเงินลงทุน อันเกี่ยวแก่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์และรายจ่ายที่จ่ายเป็นเงินพระราชกุศลออกแล้วให้นำทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงใช้จ่ายในฐานที่ทรงเป็นประมุข”

ในส่วนท้ายของมาตรา 6 พบว่าหากมีเงินเหลือจากการอันที่ต้องใช้จ่ายทั้งหมดนั้นจึงจะนำทูลเกล้าฯ เป็นขั้นสุดท้าย

2.2 พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2484 เมื่อ พ.บ. ปัญหาในการจัดการทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในส่วนของคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่อยู่ในอำนาจของกระทรวงการคลัง จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมคณะกรรมการที่จากเดิมมีเพียง “กรรมการอีก 4 นาย” แก้ไขเป็นการเพิ่มจำนวนกรรมการโดยใช้ถ้อยคำว่า “กรรมการอีกอย่างน้อย 4 นาย” เพื่อเป็นการเพิ่มเสียงในการลงมติใด ๆ ที่อาจจะมี ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 5 ว่า

“ทรัพย์สินส่วนพระองค์ ทรัพย์สินส่วนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์บรรดาที่เป็นเครื่องอุปโภคบริโภค นั้น ให้อยู่ในความดูแลรักษาของสำนักพระราชวัง

ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ นอกจากที่กล่าวไว้ในวรรคก่อน ให้อยู่ในความดูแลรักษาของกระทรวงการคลังโดยปรึกษาคณะกรรมการ

คณะหนึ่งประกอบด้วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเป็นประธานและกรรมการอีกอย่างน้อย 4 นาย ซึ่งจะได้ตั้งขึ้นโดยพระบรมราชานุมัติ”

2.3 พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2491 เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาในการจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ ซึ่งตั้งแต่ พ.ศ. 2479 ที่อยู่ในความดูแลของกระทรวงการคลังได้มีการกำหนดหน่วยงานในการจัดการทรัพย์สินไว้ใหม่ ในมาตรา 5 ซึ่งบัญญัติว่า

“ทรัพย์สินส่วนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์บรรดาที่เป็นเครื่องอุปโภคบริโภค ให้อยู่ในความดูแลรักษาของสำนักพระราชวัง

ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์นอกจากที่กล่าวไว้ในวรรคก่อน ให้อยู่ในความดูแลรักษาและจัดหาผลประโยชน์ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

ทรัพย์สินส่วนพระองค์นั้น การดูแลรักษา และการจัดหาผลประโยชน์ให้เป็นไปตามพระราชอัธยาศัย”

ดังนั้น การจัดการดูแลทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์มีความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในพระราชบัญญัติฉบับนี้ 2 ประการ ได้แก่

ประการแรก การเปลี่ยนแปลงอำนาจของกระทรวงการคลังในการจัดการดูแลทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ออกไป โดยให้การจัดการดูแลนี้ไปอยู่กับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์แทน ส่วนสำนักพระราชวังยังคงมีหน้าที่อยู่และเพิ่มการดูแลทรัพย์สินส่วนพระองค์ให้เป็นไปตามพระราชอัธยาศัย

ประการที่สอง การเกิดขึ้นของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ซึ่งได้ตั้งขึ้นตามมาตรา 4 ทวิ ของพระราชบัญญัตินี้

“ให้ตั้งสำนักงานขึ้นสำนักงานหนึ่งเรียกว่า “สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์” มีหน้าที่ปฏิบัติการตามความในมาตรา 5 วรรคสอง

ให้สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์มีฐานะเป็นนิติบุคคล”

การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ได้กลับมาโดยสมบูรณ์ซึ่งหากพิจารณาประกอบกับมาตรา 6 ซึ่งบัญญัติว่า

“รายได้จากทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่กล่าวไว้ในมาตรา 5 วรรคสองนั้น จะจ่ายได้ก็แต่เฉพาะในประเภทรายจ่ายที่ต้องจ่ายตามข้อผูกพัน รายจ่ายที่จ่ายเป็นเงินเดือน บำเหน็จ บำนาญ เงินรางวัล เงินค่าใช้สอย เงินการจร เงินลงทุน และรายจ่ายในการพระราชกุศล เหล่านี้เฉพาะที่ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตไว้เท่านั้น

รายได้ซึ่งได้หักรายจ่ายตามความในวรรคก่อนแล้วจะจำหน่ายใช้สอยได้ก็แต่โดยพระมหากษัตริย์ตามพระราชอัธยาศัย ไม่ว่ากรณีใด ๆ หรือโดยคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการพระราชกุศลอันเป็นการสาธารณะหรือในทางศาสนาหรือราชประเพณีบรรดาที่เป็นพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์เท่านั้น”

ดังนั้นเดิมมาตรา 5 ของพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2479 กำหนดให้การดูแลแยกส่วนกันทำให้เกิดความยุ่งยากในการบริหารจัดการ ต่อมาเมื่อได้มีการจัดตั้งสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ การจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์จึงเป็นไปตามพระราชอัธยาศัย ทำให้ลดความยุ่งยากในการดูแลและเกิดการรวมศูนย์ทำให้ไม่เกิดปัญหาในการบริหารจัดการ

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์นับเป็นส่วนหนึ่งจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ในการพัฒนาประเทศ ในหลายด้านหลายมิติ ดังเช่น การจัดทำโครงการ

พระราชดำริต่าง ๆ “นับแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติในปีพุทธศักราช 2489 จวบจนปัจจุบัน เป็นเวลากว่า 60 ปีที่พระองค์บำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการ เพื่อบำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่ราษฎรผ่านโครงการพระราชดำริกว่า 4,400 โครงการ ทั้งการพัฒนาแหล่งน้ำ การเกษตร สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมอาชีพ สาธารณสุข คมนาคมและการสื่อสาร สวัสดิการสังคม และโครงการสำคัญอื่น ๆ ที่ส่งผลให้พสกนิกรทั่วทุกพื้นที่ได้รับประโยชน์อย่างต่อเนื่องยาวนาน” (สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 2554, 8) รวมถึงการแก้ไข ปัญหาความทุกข์ยากของราษฎรของพระมหากษัตริย์ไทยโดยใช้กลไกผ่านสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เช่น กรณีการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง “แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานให้ดำเนินโครงการพัฒนาลุ่มน้ำพื้นที่ปากพนังตามวาระและโอกาสต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาตลอด 20 ปี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพระราชปณิธานอันแน่วแน่ในการแก้ไข ปัญหาความเดือดร้อนของชาวปากพนัง ทรงเข้าพระราชหฤทัยถึงความซับซ้อนของปัญหาจึงก่อให้เกิดเป็นโครงการพัฒนาที่ครอบคลุมและครบถ้วนทุกกระบวนการตั้งแต่การแก้ไขปัญหาน้ำท่วม ปัญหาการขาดแคลนน้ำ การปรับปรุงคุณภาพน้ำ ไปจนถึงการจัดระบบการบริหารจัดการน้ำ ที่มีประสิทธิภาพ ” (สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 2556, 39) รวมถึงการทำนุบำรุง ศาสนาโดยไม่เลือกว่าจะเป็นศาสนาใดก็ตาม เช่น การร่วมพัฒนาสวนป่าในวัดเมือง ของวัดปทุมวนาราม การอภิบาลสัตว์น้ำ วัดพระประยูรวงศาवास การอนุรักษ์ต้นไม้เก่าแก่โบราณ วัดตันโพนศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี อาสนวิหารพระแม่บังเกิด จังหวัดราชบุรีมีสยิดกลางสงขลา จังหวัดสงขลา เทวสถาน (โบสถ์พราหมณ์) กรุงเทพมหานคร

(สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 2559, 218-225)

2.4 พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2560 ได้กำหนดการจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ไว้ในมาตรา 6 ซึ่งบัญญัติว่า

“การจัดการ การดูแลรักษา การจัดหาผลประโยชน์ และการดำเนินการอื่นใด อันเกี่ยวกับทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ให้เป็นไปตามพระราชอัธยาศัย เพื่อการนี้พระมหากษัตริย์จะทรงมอบหมายให้สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ บุคคลใดหรือหน่วยงานใดเป็นผู้จัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์สำหรับทรัพย์สินใดภายใต้เงื่อนไขอย่างใดก็ได้

เมื่อได้ทรงมอบหมายให้สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ บุคคลใด หรือหน่วยงานใดเป็นผู้จัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์สำหรับทรัพย์สินใดแล้วให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

เมื่อได้มีการประกาศตามวรรคสองแล้ว ในกรณีทั้งปวงเกี่ยวกับทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ ห้ามมิให้ระบุพระปรมาภิไธยหรือข้อความใด อันแสดงหรืออนุมานได้ว่าพระมหากษัตริย์เป็นคู่กรณี หรือคู่ความให้ระบุเพียงชื่อผู้ได้รับการมอบหมายดังกล่าวแล้ว และในกรณีที่ทรงมอบหมายให้บุคคล หรือหน่วยงานอื่นใดที่มีชื่อสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เป็นผู้จัดการให้ต่อท้ายด้วยคำว่า “ผู้จัดการทรัพย์สินส่วนพระองค์” หรือ “ผู้จัดการทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์” แล้วแต่กรณี สำหรับทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ที่ทรงมอบหมายให้สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เป็นผู้จัดการให้สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เป็นคู่กรณีหรือคู่ความ”

ดังนั้น พระราชบัญญัติฉบับนี้รวมการจัดการให้อยู่ในดูแลหลักที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ทำให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ

ที่ไม่ซ้ำซ้อน แต่ยังคงให้อำนาจพระมหากษัตริย์ในการตัดสินใจพระราชหฤทัยไปตามพระราชอัธยาศัย ได้ที่อาจจะมอบให้เฉพาะบุคคลใด หรือหน่วยงานใดดูแลก็ย่อมทำได้

พบว่า พระราชบัญญัติฉบับ พ.ศ. 2560 ไม่ได้ให้อำนาจสำนักพระราชวังในการดูแลจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้เนื่องจากการปรับประเภทของทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ที่ตัดทอนส่วนทรัพย์สินสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน และทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์บรรดาที่เป็นเครื่องอุปโภคบริโภคให้มาอยู่ในความดูแลของทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

อนึ่ง แม้ว่าสำนักพระราชวังจะไม่ปรากฏอำนาจในพระราชบัญญัติจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ตั้งแต่ พ.ศ. 2560 ไม่ได้หมายความว่าไม่มีสำนักพระราชวังอีกต่อไป แต่การบังคับเป็นไปตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการในพระองค์ พ.ศ. 2560 (ราชกิจจานุเบกษา, 2560, 1) ซึ่งมาตรา 4 วรรคสอง บัญญัติว่า

“การจัดระเบียบราชการในพระองค์และการบริหารงานบุคคลของราชการในพระองค์และสถานภาพของข้าราชการในพระองค์ ให้เป็นไปตามพระราชอัธยาศัยตามที่บัญญัติไว้ในพระราชกฤษฎีกา”

เมื่อพิจารณาประกอบกับพระราชกฤษฎีกาจัดระเบียบราชการและการบริหารงานบุคคลของราชการในพระองค์ พ.ศ.2560 (ราชกิจจานุเบกษา, 2560, 1) มาตรา 3 วรรคแรก บัญญัติว่า

“ส่วนราชการในพระองค์มีส่วนราชการดังต่อไปนี้

- (1) สำนักงานองคมนตรี
- (2) สำนักพระราชวัง
- (3) หน่วยบัญชาการถวายความปลอดภัยรักษาพระองค์”

2.5 พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2561 ได้กำหนดการจัดการ

ดูแลทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ไว้ในมาตรา 6 ดังที่บัญญัติว่า

“การจัดการ การดูแลรักษา การจัดหาผลประโยชน์ และการดำเนินการอื่นใดอันเกี่ยวกับทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ให้เป็นไปตามพระราชอัธยาศัย เพื่อการนี้ พระมหากษัตริย์จะทรงมอบหมายให้สำนักงานทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ บุคคลใด หรือ หน่วยงานใด เป็นผู้จัดการทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ สำหรับทรัพย์สินใดภายใต้เงื่อนไขอย่างใดก็ได้

เมื่อได้ทรงมอบหมายให้สำนักงานทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ บุคคลใด หรือหน่วยงานใดเป็นผู้จัดการทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ สำหรับทรัพย์สินใดแล้วให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ในกรณีทั้งปวงเกี่ยวกับทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ ห้ามมิให้ระบุพระปรมาภิไธยหรือข้อความใด อันแสดงหรืออนุมานได้ว่าพระมหากษัตริย์เป็นคู่กรณีหรือคู่ความ ให้ระบุเพียงชื่อผู้ได้รับการมอบหมายดังกล่าวแล้ว และในกรณีที่ทรงมอบหมายให้บุคคลหรือหน่วยงานอื่นใดที่มีใช้สำนักงานทรัพย์สินพระมหากษัตริย์เป็นผู้จัดการ ให้ต่อท้ายด้วยคำว่า “ผู้จัดการทรัพย์สินในพระองค์” หรือ “ผู้จัดการทรัพย์สินในพระมหากษัตริย์” แล้วแต่กรณี สำหรับทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ที่สำนักงานทรัพย์สินพระมหากษัตริย์มีหน้าที่เป็นผู้จัดการ ให้สำนักงานทรัพย์สินพระมหากษัตริย์เป็นคู่กรณีหรือคู่ความ”

พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังคงรูปแบบการจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ไว้เช่นเดียวกับพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2560 แต่ตัวอย่างที่ประจักษ์ชัดเจนในการจัดการทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ให้เป็นไปตามพระราชอัธยาศัย โดยพระองค์เองได้แก่ กรณีพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานเงินกว่า 2,400 ล้านบาท ให้โรงพยาบาล 27 แห่ง นำไปจัดซื้อเครื่องมือ

และอุปกรณ์ทางการแพทย์ เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 (Posttoday, 2562, ออนไลน์)

โดยสรุป ในการจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ ตั้งแต่พระราชบัญญัติฉบับแรก ๆ การจัดการมีส่วนหนึ่งอยู่ในความดูแลของกระทรวงการคลังซึ่งทำให้การจัดการมีลักษณะแยกส่วนกันออกไป ต่อมาเมื่อได้มีการจัดตั้งสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ขึ้นก็ได้ตัดทอนอำนาจของกระทรวงการคลังออกไปทำให้การจัดการทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์มีการจัดการที่เป็นระบบมากขึ้น

3. การสิ้นสุดของทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์

การสิ้นสุดของทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์คือการสิ้นสภาพการเป็นทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์โดยการจำหน่าย จ่าย โอนทรัพย์สินนั้นไปด้วยทางใดทางหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามแม้สิ้นสภาพของการเป็นทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ก็ยังคงอยู่ภายใต้ความหมายของทรัพย์สินและทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือกฎหมายอื่นที่เอกชนหรือรัฐอาจถือครองก็ได้ อาจแบ่งพิจารณาออกเป็น 4 ช่วง ตามพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องได้แก่ ฉบับ พ.ศ. 2479 พ.ศ. 2491 พ.ศ. 2560 และ พ.ศ. 2561

3.1 พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พุทธศักราช 2479 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการสิ้นสุดของทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ตามมาตรา 7 ซึ่งบัญญัติว่า

“ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์จะโอนหรือจำหน่ายได้ก็แต่โดยได้รับพระบรมราชานุมัติเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือเพื่อประโยชน์แก่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์”

ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในช่วง พ.ศ. 2480 จนถึง พ.ศ. 2491 นั้น ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์สามารถถูกจำหน่าย จ่าย โอนได้แต่จะต้องประกอบด้วยเงื่อนไขสองประการ อันได้แก่

ประการแรก การจำหน่าย จ่าย โอนทรัพย์สิน ส่วนพระมหากษัตริย์จะต้องได้รับพระบรมราชานุมัติ ประการที่สองคือ ขอบวัตถุประสงค์ของการจำหน่าย จ่าย โอนทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ต้องอยู่ภายใต้ วัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้ คือ ต้องเป็นไป เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือต้องเป็นประโยชน์ แก่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์อื่น ซึ่งเป็นเงื่อนไข ที่ค่อนข้างจำกัดดุลยพินิจในการจำหน่าย จ่าย โอน ทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์

3.2 พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สิน ฝ่ายพระมหากษัตริย์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2491 ได้กำหนดการสิ้นสุดลงของทรัพย์สิน ฝ่ายพระมหากษัตริย์มีการเปลี่ยนแปลงไปจาก พระราชบัญญัติฉบับ พ.ศ. 2479 ซึ่งมาตรา 7 บัญญัติว่า

“ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 6 ทรัพย์สิน ส่วนพระมหากษัตริย์ จะโอนหรือจำหน่ายได้ ก็แต่เพื่อประโยชน์แก่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และโดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตหรือ เพื่อสาธารณประโยชน์อันได้มีบทกฎหมายให้อำนาจหรือ จำหน่ายได้เท่านั้น”

เมื่อมาตรา 7 ใช้คำว่า “ภายใต้บังคับ แห่งมาตรา 6” เช่นนี้การจำหน่าย จ่าย โอนทรัพย์สิน ส่วนพระมหากษัตริย์ย่อมต้องพิจารณาหรือบังคับ ให้เป็นไปตามมาตรา 6 ก่อน ดังนั้นการจำหน่าย จ่าย โอนทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ย่อมสามารถ ทำได้โดยมาตรา 6 ก่อนที่บังคับให้เป็นไปตามมาตรา 7 ซึ่งหากพิจารณามาตรา 6 ซึ่งว่าด้วยอำนาจจำหน่าย จ่าย โอนทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ของสำนักงาน ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ประกอบไปด้วยก็จะได้ ความชัดเจนมากขึ้น ดังที่มาตรา 6 บัญญัติว่า

“รายได้จากทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ที่กล่าวไว้ในมาตรา 5 วรรคสองนั้น จะจ่ายได้ แต่เฉพาะในประเภทรายจ่ายที่จะต้องจ่ายตามข้อ ผูกพัน รายจ่ายที่จ่ายเป็นเงินเดือน บำเหน็จ บำนาญ

เงินรางวัล เงินใช้สอย เงินการจร เงินลงทุน และ รายจ่ายในการพระราชกุศล เหล่านี้ เฉพาะที่ได้รับ พระบรมราชานุญาตแล้วเท่านั้น

รายได้ซึ่งได้หักรายจ่ายตามความในวรรค ก่อน แล้ว จะจำหน่ายใช้สอยได้ก็แต่โดย พระมหากษัตริย์ตามพระราชอัธยาศัย ไม่ว่ากรณีใด ๆ หรือโดยคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เฉพาะในกรณีที่เกี่ยวกับการพระราชกุศลอันเป็นการ สาธารณะหรือในทางศาสนาหรือราชประเพณีบรรดา ที่เป็นพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์เท่านั้น”

แม้พระราชบัญญัติฉบับ พ.ศ. 2491 จะกำหนดการสิ้นสุดของทรัพย์สินของพระมหากษัตริย์ เป็นการเพิ่มอำนาจในการจำหน่าย จ่าย โอนทรัพย์สิน ฝ่ายพระมหากษัตริย์ดังปรากฏในมาตรา 6 ก็ตาม พบว่า ยังคงไม่มีหลักประกันในเรื่องของความมั่นคง ถาวรของทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

3.3 พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สิน ฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2560 เป็นพระราชบัญญัติ แรกที่คุ้มครองการเป็นทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ ให้มีความมั่นคงมากขึ้นโดยในมาตรา 5 บัญญัติว่า

“ทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ ได้แก่ ทรัพย์สิน ส่วนพระองค์และทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

การใดที่มีผลทำให้สิ้นสุดการเป็นทรัพย์สิน ฝ่ายพระมหากษัตริย์จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้รับ พระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว”

เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า การคุ้มครองทรัพย์สิน ฝ่ายพระมหากษัตริย์ในมาตรานี้มีความมั่นคงสูงสุด ทั้งนี้เพราะการกำหนดเงื่อนไขเด็ดขาดเพียง เงื่อนไขเดียว คือ การสิ้นสุดลงของทรัพย์สิน ฝ่ายพระมหากษัตริย์ ไม่ว่าจะเป็นการจำหน่าย จ่าย โอนประการใด ๆ ย่อมต้องได้รับความถูกต้อง ชอบธรรมในประการสุดท้ายคือ ต้องได้รับพระราชทาน พระบรมราชานุญาตจากพระมหากษัตริย์แล้วเท่านั้น

3.4 พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สิน ฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2561 มีลักษณะ

เช่นเดียวกับพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2560 แต่มีข้อแตกต่างกันใน 2 ประเด็น อันได้แก่ ประเด็นที่หนึ่งในพระราชบัญญัตินี้ใช้คำว่า “ทรัพย์สินในพระมหากษัตริย์” แทนคำว่า “ทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์” และประเด็นที่สอง คือ การเพิ่มการใช้พระบรมราชวินิจฉัยในการพิจารณาว่าสิ่งใดเป็นหรือไม่เป็นทรัพย์สินในพระมหากษัตริย์ดังที่ปรากฏในมาตรา 5 บัญญัติว่า

“การใดที่มีผลทำให้สิ้นสุดการเป็นทรัพย์สินพระมหากษัตริย์จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว

ในกรณีที่มีปัญหาว่าทรัพย์สินใดเป็นทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ตามโบราณราชประเพณี ให้เป็นไปตามพระบรมราชวินิจฉัย”

โดยสรุปการสิ้นสุดของทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์พบว่า มีการสร้างเงื่อนไขในการสิ้นสุดของพระมหากษัตริย์ไว้ในพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2479 และ พ.ศ. 2491 แต่ยังไม่มีการคุ้มครองความมั่นคงของทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์โดยการคุ้มครองความมั่นคงของทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ปรากฏในพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2560 และ พ.ศ. 2561 ซึ่งมีเงื่อนไขที่มีลักษณะชัดเจนและเด็ดขาด

บทสรุป

จากบทความนี้พบว่า พัฒนาการจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์เป็นเรื่องที่สำคัญโดยอาศัยกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ สรุปได้ดังนี้

1. ในแง่ของตัวบทกฎหมาย กฎหมายที่ประเทศไทยใช้ในการจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์เริ่มตั้งแต่การจัดการดั้งเดิมตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และเมื่อภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ประเทศไทยได้มีการตราพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สิน

ฝ่ายพระมหากษัตริย์ พุทธศักราช 2475 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติฉบับแรกทีกล่าวถึงทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ รวมถึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมอีกสองฉบับ ได้แก่ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2484) และฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2491) จนกระทั่งพัฒนาต่อเนื่องเป็นพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2560 และ พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2561 ตามลำดับ

2. ในแง่ของเนื้อหาสาระของกฎหมาย ในส่วนนี้มีพัฒนาการของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ในหลายช่วงเวลาและในหลายประเด็น เช่น การปรับเปลี่ยนความหมายของคำว่า “ทรัพย์สินส่วนพระองค์” “สาธารณสมบัติของแผ่นดิน” “ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์” ในพระราชบัญญัติ ฉบับ พ.ศ. 2479 และ พ.ศ. 2491 รวมถึงการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในพระราชบัญญัติ ฉบับ พ.ศ. 2561 ที่มีการเปลี่ยนถ้อยคำที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ดั้งเดิมไปทั้งหมดโดยเปลี่ยนเป็น “ทรัพย์สินพระมหากษัตริย์” “ทรัพย์สินในพระองค์” และ “ทรัพย์สินในพระมหากษัตริย์”

รวมถึงการเปลี่ยนแปลงประการสำคัญคือการถ่ายโอนอำนาจในการจัดการทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ซึ่งเดิมอยู่ในความดูแลของกระทรวงการคลังและคณะกรรมการ เป็นอำนาจของ “สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์” ที่ถูกจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2491 ซึ่งทำให้เกิดความสะดวกในการจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์และเกิดประสิทธิภาพมากขึ้นเหล่านี้คือตัวอย่างอันเป็นรูปธรรมของการพัฒนาการในแง่เนื้อหาสาระที่เปลี่ยนแปลงไปของพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์

ดังนั้นพัฒนาการของการจัดการทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์จึงถูกพัฒนาตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งในรูปแบบของการปรับปรุงเนื้อหาผ่านพระราชบัญญัติ จัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ในฉบับต่าง ๆ ตามบริบทต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจำแนกการจัดการดูแล และการสิ้นสุดการเป็นทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ ซึ่งทั้งหมดเป็นไปเพื่อธำรงไว้ซึ่งพระเกียรติยศของสถาบันพระมหากษัตริย์

อันเป็นสถาบันหลักของชาติ นอกจากนี้ทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์เองยังเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ เช่น กิจการด้านสังคม การศาสนา การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การรักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น การศึกษาพัฒนาการของการจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์จึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับประเทศไทยในการสร้างความเข้าใจที่ต้องให้แก่สังคมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

จุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. (2554). **เจ้าชีวิต พงศาวดาร 9 รัชกาลแห่งราชวงศ์จักรี**

(พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ริเวอร์ บุ๊คส์.

เนติบัณฑิตสภา. (2535). **คำพิพากษาฎีกาที่ 1346-1377/2535**. ตอนที่ 6 หน้า 1174. กรุงเทพฯ: เนติบัณฑิตสภา.

ราชกิจจานุเบกษา. (2480). **พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2479**. เล่มที่ 54, หน้า 778, 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2480.

ราชกิจจานุเบกษา. (2484). **พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2484**. เล่มที่ 58, หน้า 1321, 7 ตุลาคม พ.ศ. 2484.

ราชกิจจานุเบกษา. (2491). **พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2491**. เล่มที่ 65, ตอนที่ 10, หน้า 173, 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2491.

ราชกิจจานุเบกษา. (2560). **พระราชกฤษฎีกาจัดระเบียบราชการและการบริหารงานบุคคลของราชการในพระองค์ พ.ศ. 2560**. เล่มที่ 134, ตอนที่ 51 ก, หน้า 1, 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2560.

ราชกิจจานุเบกษา. (2560). **พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2560**. เล่มที่ 134, ตอนที่ 75 ก, หน้า 1, 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2560.

ราชกิจจานุเบกษา. (2560). **พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการในพระองค์ พ.ศ. 2560**. เล่มที่ 134, ตอนที่ 48 ก, หน้า 1, 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2560.

ราชกิจจานุเบกษา. (2561). **พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2561**. เล่มที่ 135, ตอนที่ 88 ก, หน้า 1, 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2561.

แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2560). **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. (2559). **คู่มือดูแลศาสนสถาน** (พิมพ์ครั้งที่ 2).

กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. (2556). **ด้วยพระเมตตา พลิกฟื้น พัฒนา ลุ่มน้ำปากพนัง**.

กรุงเทพฯ: ดาวฤกษ์ คอมมูนิเคชั่นส์.

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. (2554). **แนวพระราชดำรินมทานคร คลองลัดโพธิ์ และสะพานภูมิพล**.

กรุงเทพฯ: ดาวฤกษ์ คอมมูนิเคชั่นส์.

Posttoday.com. (2562). “ในหลวง” พระราชทานเงินกว่า 2,400ล้านบาท ให้27รพ.จัดซื้อเครื่องมือแพทย์.
ค้นเมื่อ มิถุนายน 10, 2562, จาก <https://www.posttoday.com/social/royal/588470>.